دوفصلنامه علمی ـ پژوهشی
مطالعات اسلامی زنان و خانواده
سال یازدهم، شماره بیستم
بهار و تابستان ۱۴۰۳

آثار حق زوجه نسبت به منع از عزل در روابط زناشویی

لیلا ثمنی[۱]
مریم برقعی[۲]
سمانه سادات سدیدپور[۳]

چکیده

مسئله اصلی این پژوهش این است که حقوق جنسی زنان با اختصاص عاملیت قدرت به مردان در روابط زناشویی، مورد مناقشه مکاتب مدافع حقوق زنان قرار گرفته و برون‌داد آن، ارائه راهکارهایی ازجمله: منع ازدواج، ازدواج سفید یا ازدواج با هم‌جنس شده است. اما در جستجوی منابع اسلامی، راهکارهایی همچون تشریع حق زنان نسبت به منع عزل (بیرون ریختن منی هنگام انزال توسط شوهر) به دست می‌آید. این مقاله با **روش** اسنادی و به‌صورت توصیفی ـ تحلیلی، درپی بررسی آثار حق زوجه در منع از عزل، انجام شد. **یافته‌های پژوهشی** نشان می‌دهد که وجود مطالعات بین‌المللی در سال‌های اخیر، ناظر به آثار روابط جنسی کامل و ایجاد رضایت جنسی با انزال منی در رحم زوجه بدون توجه به وجود حق زن نسبت به عزل بود؛ درحالی‌که تدقیق و تحلیل متون اسلامی، از قرن‌ها پیش این نتیجه را به دست می‌دهد که اسلام با مشروعیت‌بخشی به حق زوجه نسبت به منع از عزل و مکلف نمودن شوهر به رعایت آن، اختصاص عاملیت قدرت در روابط زناشویی به شوهر را تحدید نمود. در **نتیجه** به حقوقی ازقبیل حق تکمیل لذت جنسی، حق باروری، حق حفظ سلامت جسمی و روحی زنان، لزوم حفظ و تقویت سلامت جنسی خانواده و جامعه و افزایش جمعیت مسلمانان، به‌عنوان برخی از آثار فردی، خانوادگی و اجتماعی حق زنان در عزل اشاره و تأکید کرده است.

واژگان کلیدی: روابط زناشویی، روابط جنسی، حق عزل، منع از عزل، ازدواج.

---

۱. استادیار پژوهشکده زنان دانشگاه الزهرا، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛ l.samani@alzahra.ac.ir.
۲. کادر علمی پژوهشگاه مطالعات اسلامی جامعة الزهراء، استادیار جامعة المصطفی العالمیه، قم، ایران؛ m.borqhei@yahoo.com.
۳. طلبه سطح سه و پژوهشگر (گرایش مطالعات اسلامی زنان)، پژوهشگاه مطالعات اسلامی جامعة الزهراء، قم و دانش‌آموخته دکتری (جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران)، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران؛ sama.sadid@gmail.com.
تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۰۲ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰

۱. مقدمه

از قدیم، در بیشتر جوامع، به‌ویژه در جوامع عرب پیش از اسلام و جوامع غربی، ساختار قدرت در خانواده، در راستای تبعیت از هنجارهای همسو با پذیرش قدرت مطلق مردان در تصمیم‌گیری‌ها به‌خصوص در حوزه خانواده است؛ اما پس از ظهور مکاتبی همچون فمینیسم، جوامع به این سمت سوق داده شده‌اند که برابری قدرت تصمیم‌گیری، از ویژگی‌های زندگی موفق است و در عمل به این سو حرکت کرده‌اند که تصمیم‌گیری در حوزه خصوصی، به زنان تعلق دارد و تصمیم‌گیری در حوزه عمومی به مردان (Boucher, 2003, p23). تقریباً این اصلی اجتماعی تلقی می‌شود که شخصی که نظارت بر سرمایه خانواده را بر عهده دارد، به احتمال زیاد، اعمال قدرت به دست او خواهد بود (Mottiar & Quinn, 2003)؛ لذا محققان غربی معتقدند زن و شوهر هر دو صاحب درآمد باشند تا قدرت در همه تصمیم‌گیری‌ها تقسیم شود. آنها این امر را موجب بالا رفتن سطح رضایت از زندگی زناشویی می‌دانند (Lindhal, 2004, p603-609) و اروپای ۱۶۳۰م مهد دیدگاه‌هایی است که به این نابرابری‌ها توجه نموده است (ریتزر، ۱۳۸۹، ص۴۶۴).

اما در اسلام، از ۱۴۰۰ سال پیش، موضوع احتراز از بی‌حرمتی و تضییع حقوق زنان، به‌خصوص در کانون خانواده، مورد توجه جامعه قرار گرفت. ایجاد حقوق و تکالیفی برای هریک از زوجین به‌گونه‌ای که تشکیل نظام حقوقی خاصی در خانواده را در پی داشت از اختصاصات توجه دین مبین اسلام به ایجاد موازنه در قدرت مردان علیه زنان بود. اگرچه تفاوت در میل جنسی میان مردان و زنان، یکی از مسائل قدیمی در محافل علمی است که برای نوع بشر سابقه‌ای طولانی به قدمت رابطه میل و لذت دارد و با وجود اینکه بیشتر افراد به‌ویژه زنان، درک درستی از حقوق جنسی خود ندارند (Lottes, 2013)، اما اسلام این حقوق را به رسمیت شناخته و از همان ابتدا در قالب آیات و روایت متعدد، به اهتمام شوهر به تأمین نیاز جنسی زوجه توجه نموده است.

پژوهش‌های زیادی از سوی پژوهشگران غربی انجام شده است تا به این نتیجه رسیده‌اند که امکان برقراری رابطه جنسی لذت‌بخش و سالم وجود ندارد مگر اینکه همراه با رضایت هر دو طرف رابطه باشد (Singh, Bloom, Ongtsui, 1998). آنها همچنین دریافته‌اند که تعداد زیاد ازدواج‌های ناموفق، به عوامل بسیاری بستگی دارد که یکی از مهم‌ترین این عوامل، فقدان رضایت جنسی در روابط زناشویی است (Talayizadeh & Bakhtiyarpour, 2016, p37-46). کامیابی جنسی و افزایش

سطح لذت و رضایت حاصل از آن در بین زوجین، عامل اصلی جلوگیری از فروپاشی روابط جنسی رسمی و روی آوردن به روابط فرازناشویی شناخته شده است. آنها حدود هفت دهه است به این نتیجه رسیده‌اند که زنان نیز مانند مردان حق دارند از روابط جنسی خود لذت ببرند (Masters &Johnson, 1966). اگرچه در فرهنگ بسیاری از کشورها، رضایت جنسی زنان لحاظ نمی‌گردد و حقوق زنان در روابط زناشویی نادیده گرفته می‌شود و درصورت عدم موفقیت در برقراری رابطه، زن مقصر دانسته می‌شود (Paul, Foss & Baenninger, 1996; Pines & Friedman, 1998)، اما از صدر ظهور اسلام، در آیات و روایات متعددی به مردان توصیه‌های زیادی نسبت به توجه به نیاز جنسی زنان ازجمله ارائه راهکارهایی مانند ملاعبه و نوازش و عزل با جلب موافقت زوجه شده است تا رضایت جنسی برای زوجین حاصل شود.

با وجود اینکه حقوق زنان به موجب توافق با کشورهای «اجلاس بین‌المللی جمعیت و توسعه» به رسمیت شناخته شد، اما این حقوق همچنان در کشورهای غربی نادیده گرفته می‌شود (Obaid, 2009). به همین دلیل فمینیست‌های اسلامی، بی‌عدالتی‌های مربوط به زنان در جوامع اسلامی و نظام‌های هنجاری حقوقی را ذاتیِ دین اسلام نمی‌دانند و اذعان دارند که عملکرد نادرست مسلمانان، ریشه در رسوبات تاریخی سنت‌های معرفتی دارند (Barlas, 2002). در واقع اسلام با قرار دادن حق عزل نسبت به شوهر برای زنان، این حق را قائل شده است که بتوانند از مزایای قرار گرفتن در کنار شوهر خود بهره‌مند شوند.

البته حق زنان نسبت به عزل شوهر، یکی از چندین حقی است که علی‌رغم وجود آن و تأکید منابع دینی، آگاهی چندانی نسبت به آن وجود ندارد. در ارتباط با این حق، این پرسش مطرح است که آیا زوج می‌تواند زوجه را مجبور کند تا یکی از روش‌های ممانعت از باروری را به کار گیرد یا بدون رضایت زوجه، زوج مانع از باردارشدن زوجه شود؟ اگرچه در فرهنگ‌های سنتی تصور بر این بوده است که لذت بردن از رابطه جنسی، حق مسلم و انحصاری مردان است، اما در اسلام باتوجه‌به برخی فتاوای متعرض، اشاره دارد زوج حق ندارد زوجه را مجبور کند و در ادله شرعی روابط زناشویی، چنین حقی برای مردان در نظر گرفته نشده است و هر دو طرف باید به التذاذ کامل جنسی برسند (https://www.leader.ir/fa/book). پس اگر زنی وارد رابطه جنسی دائمی با مردی می‌شود، این رابطه باید مبتنی بر توافقاتی باشد که تا حد امکان منافع زن تأمین گردد و ضرری ازاین‌جهت متوجه

او نشود. این امر در اسلام با عنوان حق عزل مطرح می‌شود؛ یعنی زن نسبت به عزل، حق منع دارد (Seifi, 2010). لذا این مطالعه تلاش کرده است با بررسی و تبیین یکی از حقوق جنسی زن در اسلام به نام حق عزل، به بیان الزامات، مزایا و آثار استیفای آن در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی بپردازد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های روان‌پزشکی و پزشکی در خصوص مزایای منی تأکید کرده‌اند بین ممانعت از باروری زنان و ارتباط آن با علائم افسردگی، رابطه معناداری وجود دارد. از ادعاهای مهم این است که رابطه کامل می‌تواند اضطراب را کاهش دهد. این استدلال بر اساس این واقعیت است که مایع خارج‌شده از بدن مردان، مناسب کاهش اضطراب و به‌طور خاص، تنظیم سطح اکسی‌توسین، سروتونین و پروژسترون است. همچنین ادعا می‌کنند که سطح آنتی‌اکسیدان بالا در منیزیم با کمک استرس اکسیداتیو، دارای رادیکال‌های آزاد است و خاصیت سم‌زدایی دارد. قطعی است که بدن بین رادیکال‌های آزاد و آنتی‌اکسیدان‌ها نیاز به تعادل دارد؛ هرچند پژوهش‌های تکمیلی هنوز انجام نشده است (Chen, 2004).

از طرفی بسیاری از زنانی که تمایل به فرزندآوری دارند و با مخالفت شوهر مواجه می‌شوند، به دنبال پاسخ به این سؤال شرعی خود هستند که آیا شرعاً این حق را دارند که مانع عزل شوهر گردند تا باردار شوند؟ این در حالی است که برخی پژوهش‌ها نیز یکی از مهم‌ترین عوامل عدم تمایل به فرزندآوری در شهر تهران را مخالفت مردان و عزل در رابطه جنسی با وجود تمایل زنان به باروری شناسایی کرده‌اند (عرفانی و شجاعی، ۱۳۹۷).

اما در ارتباط با حق زنان نسبت به عزل در اسلام، پژوهش‌هایی صورت گرفته است که ازجمله به موارد ذیل اشاره می‌شود:

- مطالعه «واکاوی حقوق زوجه در فرایند فرزندآوری بر اساس استناد به حق سلطنت بر بدن»، حقوق اثبات‌شده برای زنان شوهردار در فرض عدم تمایل زوجه به فرزندآوری، حق پیشگیری از فرزندآوری با استفاده از روش‌های مختلف غیر از عزل و در فرض تمایل زوجه به فرزندآوری نیز در صورت عزل زوج و عدم تمایل وی به فرزندآوری، حق باروری زوجه به‌وسیله زوج را بررسی کرده است (زارع و علوی قزوینی، ۱۳۹۹، ص۲۶۵).

- از دید مطالعه «حق فرزندخواهی زوجین از یکدیگر از منظر فقه امامیه» عدم بررسی استدلالی مسئله از سوی فقیهان، علاوه بر اعتقاد به ناکافی بودن پژوهش‌های فقهی در این زمینه، ضرورت بحث را توجیه می‌نماید. این نوشته به روش تحلیلی و استدلالی صورت گرفته است و بر اساس جمع عرفی روایات باب عزل، در کنار دیدگاه‌های سه گانه موجود از مراجع، دیدگاه چهارمی با عنوان «تقدم حق هریک از زوجین که طالب فرزند باشد» اختیار نموده است. در نهایت، این نتیجه با اقتضای معاشرت به معروف تأیید شده است (ابراهیمی، ۱۳۹۹).
- در پژوهش دیگری به «واکاوی حق استیلاد زوجه با استناد به ادله سلطنت بر اعضای بدن و منافع مترتب بر آن» در اسلام، به دلیل جایگاه و منزلت زن در خانواده، حمایت از حقوق وی و ابعاد مختلف حیات مادی و معنوی او پرداخته شده است تا زن در سایه آن بتواند ضمن دستیابی به کمال مطلوب، در مسیر حفظ نفس و نسل حرکت کند. نظر به چالش فراروی جامعه امروزی در خصوص دعاوی زوجین در امر باروری و شبهات مطرح‌شده درباره حق زوجین در فرزندآوری، اثبات حق سلطه انسان نسبت به اعضای بدن، از جمله مباحث درخور واکاوی است که زوجه می‌تواند با استناد به آن، حق استیلاد (فرزندآوری) را از آنِ خود کند و هر نوع دخل و تصرف در رحم را، حتی بدون اذن زوج، منوط به اجازه خود داند. درنهایت، این مطالعه نتیجه می‌گیرد زوجه با اثبات مالکیت منافع می‌تواند مالک منافع بدن خود، از جمله اجاره رحم باشد و از این طریق، کسب منفعت کند (زارع و برقعی، ۱۳۹۹).

چنان‌که مشاهده می‌شود اگرچه پژوهش‌هایی نه‌چندان زیاد در ارتباط با عزل در روابط زناشویی انجام شده است، اما بیشتر مطالعات انجام‌شده، در ارتباط با معرفی این حق و بررسی وجود و عدم و محدوده آن است. بااین‌حال، نسبت به مطالعه فواید، آثار و نتایج حق زن در منع از عزل که مورد توجه این مقاله است، مطالعه‌ای مشاهده نشده است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش، اسنادی و توصیفی ـ تحلیلی است. با کمک مرور منابع تلاش می‌کنیم به هدف پژوهش دست یابیم. برای رسیدن به این هدف، باتوجه‌به ضعف پژوهش‌های موجود در

موضوع حق عزل، در پایگاه ایران داک و مگیران، مقاله مرتبطی یافت نشد؛ لذا پایان‌نامه‌ها و مقالات مرتبط، در پایگاه‌های جستجوگر غیرفارسی بررسی شد که فواید انزال در زنان را توضیح داده باشد، اما پژوهش ویژه‌ای به دست نیامد. پژوهش‌های به‌دست‌آمده، بیشتر مربوط به حوزه رضایت جنسی بود که با کمک این کلیدواژه و پژوهش‌های مرتبط با انزال در رشته پزشکی و بیولوژیکی به‌صورت آزمایش بر روی حیوانات، این نتایج را مطرح کرده بودند. بنابراین، پژوهش حاضر با سه کلیدواژه «رضایت جنسی»، «رابطه زناشویی» و «حق زنان نسبت به عزل شوهر» و بررسی فواید انزال برای زنان، شکل گرفت.

۴. یافته‌ها و بحث

حقوق زنان در یک رابطه جنسی، اعم از حق تکمیل لذت جنسی و حق مادر شدن برای زنان است که مردان می‌توانند با اعمال قدرت در رابطه، به‌طور یک‌طرفه، این دو حق را از زنان سلب کنند. اسلام با قائل شدن حق عزل برای زنان، از این حق حمایت کرده است تا زنانی که به عقد دائم مردی درمی‌آیند، بتوانند اعمال قدرت یک‌طرفه مرد را در رابطه مدیریت کنند.

عزل در لغت به معنی جدا کردن، کنار گذاشتن و بیرون کردن (الزاوی، ۱۳۹۹، ج۳، ص۲۱۷) است. فقها معتقدند عزل آن است که مرد هنگام انزال، خود را کنار بکشد و منی را بیرون از بدن زن بریزد (طوسی، ۱۳۸۷، ص۲۶۶ ـ ۲۶۷).[۱] به تعبیر دیگر، عزل به معنی دوری کردن و نریختن منی در فرج زن آمده است. حق عزل، علاوه بر مزایای فردی برای زنان که در مطالعات بین‌المللی هم ذکر شده است، مزایای اختصاصی در عرصه خانوادگی و اجتماعی ازجمله تاثیر مطلوب و مستقیم بر استحکام بنیان خانواده و هدایت سلامت جنسی جامعه دارد که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

۱ـ۴. حق عزل و تکمیل لذت جنسی زنان

رضایت جنسی مفهومی است که برای زنان تبیین نشده بود. از منظر فرهنگ‌های مختلف، زن با پذیرش امر ازدواج، در حقیقت آمادگی خود را برای هر نوع رابطه‌ای که مرد تصمیم می‌گرفت اعلام می‌کرد و چون شوهر نیاز مالی زن را تأمین می‌کند، زن باید جسم خود را در اختیار وی بگذارد و موجبات آسایش روحی وی را فراهم نماید (Drew, 2003). پس در سنت‌ها، رضایت جنسی عاملی بود که به‌طور سنتی برای زنان نادیده گرفته می‌شد و تلقی این مفهوم، به‌ویژه برای زنان، درکی

۱. «العزل أن یولج الرجل و یجامع، فإذا جاء وقت الانزال، نزع فأنزل خارج الفرج».

جسورانه و خلاف سنت تعبیر شده است (Kirkpatrick, 1980; Jianjun& Norling, 2004). همچنین در گذشته، مسئله رضایت جنسی زنان، تنها به موفقیت در باروری موکول می‌شد. حتی در برخی از متون یونانی، از لذت فرزندآوری برای زنان نیز به‌عنوان پاداش ایشان در مقابل متحمل‌شدن درد زایمان یاد می‌شد و بحث لذت جنسی برای زنان مطرح نبود. براین‌اساس، مطرح کردن لذت جنسی توسط زنان، امری ناخوشایند و ناپاک تلقی می‌گردید تا اینکه در قرن نوزدهم، غرب این ایده را کنار گذاشت (Tolman & Diamond, 2001).

به‌تدریج، زنان نیز در رابطه جنسی دیده شدند و با شکل‌گیری گروه‌های مختلف فمینیستی، حقوق مختلف زنان به دولت‌ها یادآوری شد. هنوز هم با وجود بالا رفتن اطلاعات زنان و مردان نسبت به حقوق خود، این مردان هستند که حق دارند تصمیم بگیرند چه نوع مراقبت‌های بهداشتی لازم را برای فعالیت جنسی انجام دهند. بدون تردید توجه به خواست زنان در باروری نیز اهمیت دارد، اما زنان با طبقه اجتماعی پایین، نسبت به اختیارات خود در رابطه، کمتر آگاهی داشتند و تنها زنان با طبقه اجتماعی بالا و تعداد معدودی از زنان متأهل، از حقوق خود آگاه بودند. در عمل، تنها درصورتی‌که مرد نسبت به اهمیت لذت زنان در یک رابطه زناشویی توجه داشت و به رعایت حقوق بهداشتی همسر خود در رابطه تمایل نشان می‌داد، زن می‌توانست از حق لذت خود در رابطه بهره‌مند شود (Malery khah Langeroudi et al, 2014).

قوانین نیز زنان متأهل را موظف می‌کند که با شوهران خود رابطه جنسی داشته باشند و حق تعیین زمان، چگونگی و محدوده انزال را در امور زناشویی به مرد می‌دهند. براین‌اساس، زنان باید اعمال قدرت و خواست شوهران خود را در مدیریت رابطه زناشویی بپذیرند. حتی در فرهنگ غربی نیز چنین زنانی «دختران خوب» نامیده می‌شوند (Frug, 1992). البته تصمیم‌گیری درباره باروری در قوانین ساختاری خانواده توسط دولت‌ها، اغلب موقعیتی است و تحت تأثیر سیاست‌های خاص کشورها نسبت به انتظارات اجتماعی و شرایط اشتغال اخذ می‌شود (Aujoulat etal, 2010).

محققان اعلام کردند زنان بین ۱ دقیقه قبل و ۴۵ دقیقه پس از انزال مردان به ارگاسم می‌رسند (Baker & Bellis, 1993)؛ بنابراین، سیستم تولیدمثل زن به طور طبیعی نیاز به اسپرم دارد و خود را برای دریافت اسپرم آماده می‌کند. حال اگر این نیاز، بدون پاسخ باقی بماند، زنان دچار عوارض جسمی و روحی متعددی می‌شوند. تجربه رسیدن به اوج لذت جنسی، برای هر فرد

خوشایند است. در عرف، این فرض مسلم است که زن با پذیرش امر رابطه جنسی، گویی حق برقراری رابطه را به طور کامل در اختیار مرد قرار می‌دهد و هرگونه حقی را از خود سلب می‌کند. برای نمونه، اگرچه به اقتضای طبیعت، باید انزال منی در رحم زنان صورت گیرد، اما به طور طبیعی این فرایند خارج از اختیار زنان است (Litzinger & Gordon, 2005)و این ممانعت مرد که دارای اختیار است، به مفهوم منع زنان برای رسیدن به حق طبیعی ایشان است. زنانی که در طول رابطه جنسی، چندین بار به اوج لذت جنسی می‌رسند، رضایت جنسی بیشتری دارند (Greenberg, Brues & Heffner, 2002)؛ پس لازم است که مردان رضایت زنان را در رابطه جلب کنند (Davidson & Darling, 1989). برقراری رابطه کامل می‌تواند طول عمر زنان را بالاتر ببرد و تولیدمثل ایشان را تحت تأثیر قرار دهد (Wagner, 2001).

نه‌تنها جلوگیری از رابطه جنسی کامل، مشکلاتی در دستگاه تناسلی ـ ادراری مردان به همراه دارد، بلکه به طور کل بهتر است از این کار اجتناب شود؛ چراکه احتمال عفونت‌های ثانویه نیز وجود دارد. همچنین عدم برقراری رابطه زناشویی کامل، منجر به مشکلات جسمی برای زنان می‌شود که کاهش گردش خون در حفره لگن، کاهش تحویل مواد مغذی، عدم رشد بافت‌های سالم و نامرتب شدن چرخه قاعدگی از آن جمله است. به هم خوردن اشتها، عدم تعادل در دمای بدن و احساسات کاهش وزن و تناسب اندام، ضعف ماهیچه و پوکی استخوان‌ها، افسردگی، درد، سرماخوردگی، عدم کنترل مثانه و ضعف دندان‌ها، از دیگر معایب ممانعت از انزال منی مردان برای بدن زنان است (Brommer, Merila &Kokko,2002; Chen, 2004). انجام فعالیت جنسی می‌تواند به کاهش فشار خون کمک کند. در واقع، فعالیت جنسی، با فشار خون پایین در ارتباط است و دست‌کم در مورد زنان چنین است. بر اساس یک پژوهش، این نتیجه به دست آمد که احتمال ابتلا به فشار خون بالا در میان زنان ۵۷ تا ۸۵ ساله‌ای که از رابطه جنسی خود رضایت داشته‌اند، کمتر از کسانی بود که از از رابطه خود رضایت نداشتند.

بر اساس روایاتی که بر لزوم کسب رضایت زوجه در عزل منی توسط مرد تأکید دارد، مشخص می‌شود که اسلام به آثار فردی انزال منی در بدن زن واقف بوده و کسب نظر زوجه را در این امر لازم دانسته است. تمام مزایایی که در سال‌های اخیر از طریق مطالعات و آزمایش‌های پزشکی به دست آمده، مورد توجه اسلام بوده است و به نظر می‌رسد بسیاری دیگر از این مزایا در آینده کشف

خواهد شد. ازاین‌روست که در کلام فقها، به لزوم رضایت زوجه در عزل به جهت حق او در تکمیل لذت جنسی تصریح شده است.

۲ـ۴. حق منع از عزل، معادل حق فرزندآوری و مادر شدن

اگر در برقراری رابطه زناشویی، هریک از زوجین، به‌ویژه مردان، تنها به فکر رضایت خویش از همسر خود باشند، به‌مرور بنیان خانواده از هم می‌پاشد. افراد به‌جای آنکه با موقعیت‌های سنتی همچون طبقه اجتماعی تعیین شوند، با کنش‌های خود تعیین‌کننده می‌شوند و با انتخاب‌های خویش به دنبال موفقیت و رضایت شخصی خود هستند بدون اینکه خواست و تمایل طرف مقابل، محترم در نظر گرفته شود. ازآنجاکه زنان، بخشی از هویت خود را به مادری نسبت می‌دهند (کنعانی و همکاران، ۱۳۹۵) و بیشتر آنها تمایل به مادر شدن دارند، اگر فردگرایی بین آنها شایع شود و خود را ابزاری در دست مردان بدانند، بی‌شک آن طور که شایسته حق فرزندان است به ایشان محبت نخواهند ورزید و آینده نسل بعد در خطر خواهد بود. زنان در چنین شرایطی به دنبال جایگاه بهتری هستند و اگر از ایفای نقش مادری احساس عزت نداشته باشند، در نتیجه به دنبال یافتن این احساس عزت و ارزشمندی در ایفای دیگر نقش‌ها خواهند بود و چه بسا به اشتغال در خارج از خانه و جبران ضعف احساس ارزشمندی با گرایش به مصرف مواد مخدر، نگهداری از حیواناتی همچون گربه و سگ و دیگر پیامدهای اجتماعی روی می‌آورند. وقتی یک مرد به نقش همسر خود توجه می‌کند، فرزندان نیز جایگاه مادر خود را ارج می‌نهند؛ چراکه تقویت جایگاه مادر خانواده، یکی از مهم‌ترین عوامل تحکیم خانواده است. برخلاف باور معمول، زن در جوامع سنتی، جایگاه معنوی ویژه‌ای دارد و فرهنگی که وابسته به زن و مادر است، مسائل اجتماعی را هدایت می‌کند، اما به‌تدریج ساختارهای اجتماعی، زن را به حاشیه می‌راند (Baring & Cashford, 1991). اگر حق عزل زنان نسبت به عزل شوهر جدی گرفته شود، دیگر مادران شرایطی همچون محرومیت از مادر شدن، ناباروری ناخواسته و خشونت جنسی را تجربه نمی‌کنند (Rahnavardi et al, 2019). این در شرایطی است که تقریباً نیمی از مراجعان به کلینیک بهداشت خانواده، اختلال و تنش در رابطه زناشویی خود را گزارش کرده‌اند. عدم توجه به داشتن عملکرد جنسی مناسب می‌تواند منجر به نارضایتی جنسی شود و در طول زمان، ابعاد روح و حتی روابط زناشویی و خانوادگی افراد را تحت تأثیر قرار دهد (Tavakol & Mirmolaei, 2011)؛ همان طور که

محرومیت از باروری، به لحاظ روحی و جسمی، عواقب جبران‌ناپذیری برای زنان در پی دارد.

اشتهای جنسی یک مرد، از غریزه جنسی اوست و بدون نیاز به پیش‌زمینه ظاهر می‌شود؛ درحالی‌که بروز اشتهای جنسی زنان، بستگی به کیفیت روابط زناشویی و رضایت قلبی ـ روان‌شناختی برای عملکرد جنسی و احترام نسبت به همسر دارد. لذا یکی از مزایای انزال برای زنان و دلیل نیاز زنان به انزال، اهمیت مسئله باروری و احساس مادر شدن برای زنان است (Scott, 1999; McCrae, R. R. , & et al; 1999). گروهی بر این باور هستند که زنان در بسیاری از نقاط جهان دارای قدرت هستند (Creel, Sass & Yinger, 2002)، اما به باور گروهی دیگر، زنان در بیشتر مواقع با وجود اینکه مسئولیت برنامه‌ریزی خانواده را دارند، به‌اندازه کافی برای ایفای نقش خود قدرت ندارند (DeRose & Ezeh, 2010). همچنین قدرت زنان برای تصمیم‌گیری در بارداری کافی نیست؛ به‌طوری‌که در واقعیت، الگوی باروری، تحت تأثیر خواست شوهر و خانواده او قرار دارد. اما این امر در اسلام مورد توجه قرار گرفته و دارای راه‌حل است. عدم انزال در رحم زنان، خصوصاً اگر زن ناراضی باشد، جایز نیست و این امر، مختص به ازدواج دائم است و در ازدواج موقت، چنین حقی برای زن تشریع نشده است؛ زیرا زن وقتی رابطه جنسی دائم با مردی برقرار می‌کند، حق دارد از رابطه‌ای که برقرار می‌کند صاحب فرزند شود. بنابراین هرگونه تصمیم نفی یا اثباتی نسبت به تولیدمثل، باید با توافق و رضایت زن باشد و اعمال قدرت یک‌طرفه مرد در این رابطه، زن را از یک حق مسلم محروم می‌کند. احترام به شخصیت و آزادی زن اقتضا دارد که وی بتواند از جسم خویش فرزندی داشته باشد و هیچ مانعی پذیرفته نیست (Seifi, 2010)؛ همچنان که این امر مورد توجه اسلام قرار داشته است.

۳ـ۴. حق عزل و سلامت جنسی زوجین

خانواده‌های سالم، به روابط سالم برای مردان و زنان نیاز دارند، اما برخی از اطلاعات محدود نشان می‌دهد که ما با سطح بالایی از اختلال عملکرد جنسی و در نتیجه، نارضایتی زنان از رابطه جنسی مواجه هستیم. عوامل متعددی بر شکل‌گیری یک خانواده سالم تأثیر می‌گذارند مانند تعهد، ارتباط مؤثر، اعتدال، تأیید، صمیمیت، مراقبت متقابل، همکاری، توافق، تلاش برای دیدار یکدیگر، همکاری و اثرات رضایت جنسی (خدادادی سنگده و همکاران، ۱۳۹۸). عدم وجود رضایت زناشویی می‌تواند مشکلات و تنش زیادی برای خانواده ایجاد کند (Kalantarkosheh & Naeimi, 2018)

و رضایت جنسی به‌عنوان نشانه‌ای از رضایت از این رابطه شناخته شده است. وجود رضایت جنسی در یک رابطه صمیمی، حیاتی است و به رضایت طرفین نسبت به رابطه جنسی بستگی دارد (Barrientos & Paez, 2006; Litzinger & Gordon, 2005). رضایت جنسی، اثرات مهمی در تقویت روابط زوجین، تقویت ارتباط مؤثر اعضای خانواده، سلامت جسمانی و سلامت روان و تولد فرزندان سالم به لحاظ جسم و روان دارد (Bean, Curtis & Marcum, 1977). براین‌اساس، یکی از مهم‌ترین عوامل خوشبختی در زندگی زناشویی و کیفیت زندگی، داشتن لذت جنسی در رابطه زناشویی برای هر دو طرف، به‌ویژه زنان است (Foroutan & Jadid Milani, 2009). رضایت جنسی، برای زنان اثرات قابل‌توجهی دارد. در بعد خانوادگی، تقویت روابط زوجین و اطمینان از ارتباط مؤثر بین اعضای خانواده، از ثمرات رابطه جنسی موفق است و در بعد فردی، عملکرد جنسی سالم به لحاظ جسمی، باروری موفق و سلامت روان را به همراه خواهد داشت (Tavakol & Mirmolaei, 2011). عوامل متعددی مانند پیش‌نیاز توجه و علاقه و خواسته‌های فردی وجود دارد که بر رضایت جنسی تأثیر می‌گذارد. پژوهشگران دریافتند درک مردان از ترجیحات جنسیت شریکشان کافی نیست (Byers & Macneil, 2006)؛ هرچند افزایش این درک، افزایش رضایت جنسی را در زنان پیش‌بینی می‌کند. این در حالی است که عوامل ارتباطی، در کاهش میل جنسی زنان اهمیت دارند (Hayes & et al, 2008; Levine, 2002).

۴ـ۴. حق عزل و لزوم افزایش جمعیت مسلمانان

میل به فرزندآوری به لحاظ فطری و خلقتی، در زنان به‌مراتب بیشتر از مردان است و لذا در اختلافات زوجین پیرامون فرزندآوری، درصد بیشتر اختلافات، ناظر به درخواست زنان برای فرزندآوری و مخالفت مردان به دلایل مختلف است. از طرفی کاهش نسل در اسلام، مخالف هدف آفرینش دانسته شده است و لذا در قرآن کریم، از فزونی جمعیت به‌عنوان منتی الهی که شایسته شکر است یاد می‌شود (اعراف: ۸۶). پژوهش‌ها نشان می‌دهد علی‌رغم قدرت مردان در رابطه، محققان به نقش مردان در تصمیمات باروری توجه نداشته‌اند (Razavizadeh & Peikani, 2015). جمهوری اسلامی ایران در سه دهه اخیر، تحولات چشمگیر جمعیت‌شناختی را تجربه کرده است که بر ساختار سنی و جنسی جمعیت در آینده تأثیر قابل‌توجهی خواهد گذاشت. با عنایت به اینکه برنامه‌ریزی‌های توسعه اقتصادی ـ اجتماعی در کشور، تحت تأثیر تحولات گذشته، وضعیت

موجود و تغییرات آینده جمعیتی قرار دارد، ازاین‌رو، هرگونه برنامه‌ریزی جامع اجتماعی ـ اقتصادی، مستلزم مطالعات عمیق تحولات جمعیتی در کشور است. بدون شک، تحولات جمعیت می‌تواند منشأ چالش‌های فراوانی برای دولت و کشور قلمداد شود. درعین‌حال، با برنامه‌ریزی صحیح و به‌موقع می‌توان از ساختار و ویژگی‌های موجود جمعیت برای بهبود وضعیت آینده کشور استفاده کرد (Abbasi Shovazi & Hosseini Chavoshi, 2014). اگرچه کاهش میزان باروری در ایران به دفعات در گزارش‌های مختلف تأیید شده است (خانی و همکاران، ۱۳۹۷). بااین‌حال، فرهنگ ایرانی در سال‌های اخیر حتی با عدم فرزندآوری دائمی نیز مواجه بوده است. اما تعویق و تأخیر در فرزندآوری و زمان‌بندی آن، در فرهنگ ایرانی اهمیت پیدا کرده است، نه اینکه بخواهند فرزندان کم داشته باشند یا از فرزندآوری دائمی جلوگیری کنند (Razeghi Nasrabad, Abbasi Shavazi, Hosseini Chavoshi, 2014)؛ چنان‌که امروزه فرزندان در مقایسه با مادران، ارزش کمتری برای فرزند قائل هستند (خانی و همکاران، ۱۳۹۷).

علاوه بر اهمیت مسائل فرهنگی و مذهبی مربوط به ازدواج و تشکیل خانواده در ایران، هنوز بیشتر زنان در استان‌های مختلف کشور، بر داشتن حداقل دو فرزند تأکید دارند. تحقیقات نشان داده است که بیش از ۹۵ درصد زنان، با فاصله زمانی نسبتاً کوتاهی پس از ازدواج، اولین فرزند خود را به دنیا می‌آورند. هرچند آنها به دنیا آوردن دومین فرزند خود را برای فاصله‌گذاری بین دو فرزند، تا حد قابل‌توجهی به تأخیر می‌اندازند، اما هنوز گرایش به داشتن فرزند اول و دوم بالاست. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تجربه باروری خیلی پایین در ایران در فاصله زمانی کوتاه‌مدت، قابل تصور نخواهد بود (Abbasi Shavazi & Hosseini Chavoshi, 2014).

بدون شک، به رسمیت شناختن حق عزل زنان و توجه به رضایت آنها در رابطه جنسی، به ادامه نسل و افزایش جمعیت کمک خواهد کرد؛ چراکه این زنان هستند که بار اصلی فرزندآوری را متحمل می‌شوند و غالباً به لحاظ فطری علاقه بیشتری به فرزندآوری و برخورداری از فرزندان بیشتر را دارند و تعداد زنانی که با ممانعت شوهر برای بارداری و فرزندآوری مواجه می‌شوند بیشتر است. ازاین‌رو، فرهنگ‌سازی در خصوص مشروعیت این حق برای زنان، می‌تواند زمینه‌ساز خوبی برای ازدیاد نسل و افزایش جمعیت در جوامع اسلامی باشد.

۵. نتیجه‌گیری

باتوجه‌به آنچه در خصوص آثار حق منع از عزل و همچنین مشروعیت‌بخشی و فرهنگ‌سازی پیرامون حق عزل زنان در اسلام ذکر شد، نمی‌توان نیازهای فردی و اجتماعی زن و بدن وی را در یک رابطه جنسی نادیده گرفت. ازاین‌رو نمی‌توان گفت چون به لحاظ طبیعی، امر انزال و محل انزال در اختیار مرد است، پس زن هیچ نقشی نداشته باشد و تابع مرد باشد. به نظر می‌رسد لازم است ابتدا و قبل از ازدواج یا شروع رابطه جنسی، مرد و زن نسبت به محل انزال منی به توافق برسند. هریک دلایل خود را مطرح کنند و باتوجه‌به موجه یا غیرموجه بودن دلایل، قبل از برقراری ارتباط با یکدیگر شرط کنند و رضایت طرف مقابل را به دست آورند؛ چراکه مطالعات اسلامی و غیراسلامی نشان داد که در یک رابطه زناشویی، اعمال قدرت یک‌طرفه، در نهایت به نفع هیچ‌یک از طرفین رابطه نیست.

از طرفی آنچه مسلم است اینکه انزال می‌تواند منشأ ایجاد انسانی دیگر باشد که هر دوی زن و مرد نسبت به آن وظایف و حقوقی پیدا می‌کنند؛ بنابراین نسبت به هر دو طرف قضیه، یعنی تولیدمثل یا منع از تولیدمثل باید توافق حاصل شود. زیرا همان طور که لازم است مزایای مادی رابطه مانند لذت و تأمین سلامت جسمی برای هر دو وجود داشته باشد، لازم است برخورداری از مزایای معنوی برقراری رابطه کامل و مؤثر نیز میان هر دو مشترک باشد؛ بنابراین خصوصاً اگر قرار باشد رابطه‌ای منتهی به تولیدمثل شود، لزوم توافق زن و مرد حتمی است. اگرچه تولیدمثل به لحاظ جسمی و روحی آن‌قدر که زن را درگیر می‌کند، قابل قیاس با مرد نیست و اگر قرار باشد بدون دخالت و شرط رضایت زن نسبت به مسائل موجود در رابطه جنسی تصمیم‌گیری شود، خلاف عدالت، اخلاق حسنه و حقوق طبیعی و بشری زن است؛ بلکه ممانعت از مادر شدن زنی که تمام آمال و آرزوهایش با فرزندآوری، پرورش او در آغوش و شاهد رشد او بودن تأمین می‌شود، ظلم به او قلمداد می‌شود.

پیشنهاد مناسب برای پژوهش آینده این است که به‌صورت آزمایشی و کمّی، دستاوردهای این پژوهش مورد بررسی قرار داده شود. نتیجه نهایی این پژوهش اینکه حق عزل زنان نسبت به شوهر و آثار مهم مترتب بر آن، مسئله‌ای است که مغفول مانده و ازجمله حقوق مهم و مؤثر زنان است که انعکاس ملی و بین‌المللی آن بسیار مفید فایده خواهد بود؛ زیرا علاوه بر حکایت آن از

پیشرفته بودن احکام اسلامی و توجه اسلام به حقوق زنان و فروگذار نکردن نیازها و علایق زنان، گویای آن است که اسلام در استیفای حقوق زنان، از تمام تمدن‌ها پیشی گرفته و به ریزترین مسائل خانوادگی، توجه جدی داشته است. لذا مسئولان ذی‌ربط در جوامع اسلامی نیز لازم است باتوجه‌به آثار فردی، خانوادگی و اجتماعی حق عزل زنان، در تأمین سلامت روحی، جسمی و روانی زنان و مردان و همچنین افزایش جمیت مسلمانان، شناخت و لزوم رعایت حق عزل زنان را با سازوکارهای فرهنگی، ترویج و نهادینه کنند.

فهرست منابع

الف) فارسی

۱. ابراهیمی، بی‌بی رحیمه (۱۳۹۹ش)، «حق فرزندخواهی زوجین از یکدیگر از منظر فقه امامیه»، نشریه فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال ۵۳، ش۱، ص۷ ـ ۲۴.

۲. خانی، سعید؛ محمدزاده، حسین و عباسی شوازی، محمدجلال (۱۳۹۷ش)، «مقایسه میان‌نسلی ایدئال‌های ازدواج و فرزندآوری با تأکید بر نقش ویژگی‌های زمینه‌ای در شهرستان سنندج»، مسائل اجتماعی ایران، ش۹، ص۷۶.

۳. خدادادی سنگده، جواد و احمدی، خدابخش (۱۳۹۸ش)، «ساخت و اعتبارسنجی پرسشنامه خانواده سالم نظامی ایرانی (IMHFQ)»، مجله روان‌شناسی نظام، سال دهم، ش۳۹، ص۵ ـ ۱۴.

۴. ریتزر، جرج (۱۳۸۹ش). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان

۵. زارع، مریم و علوی قزوینی، سیدعلی (۱۳۹۹ش)، «واکاوی حقوق زوجه در فرایند فرزندآوری بر اساس استناد به حق سلطنت بر بدن»، نشریه فقه و حقوق خانواده، پیاپی۷۲، ص۲۶۵ ـ ۲۸۴.

۶. زارع، مریم و برقعی، مریم (۱۳۹۹ش)، «واکاوی حق استیلاد زوجه با استناد به ادله سلطنت بر اعضای بدن و منافع مترتب بر آن»، مطالعات اسلامی زنان و خانواده، سال هفتم، ش ۱۳، پاییز و زمستان، ص۳۱ـ ۵۱.

۷. عرفانی، امیر و شجاعی، جواد (۱۳۹۷ش)، «دلایل عدم تمایل به فرزندآوری در شهر تهران»، نشریه سلامت اجتماعی، سال ششم، ش۲، ص۱۱۶ ـ ۱۲۹.

۸. کنعانی، محمدامین؛ حمیدی‌فر، مهدی و محمدزاده، حمیده (۱۳۹۵ش)، «انتخاب همسر و معیارهای آن: مطالعه‌ای در بین مردان و زنان ازدواج‌کرده شهر رشت»، دوفصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، سال سوم، ش۸، ص۲۲۹ ـ ۲۵۶.

ب) عربی

۱. الزاوی، احمد (۱۳۹۹ق)، ترتیب القاموس المحیط علی طریقة المصباح المنیر و اساس البلاغة، بیروت: دار الکتب العلمیة.

۲. طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن بن علی بن حسن معروف به شیخ الطائفة (۱۳۸۷ق). المبسوط في فقه الإمامیة، تحقیق: محمدتقی کشفی، حاشیه: محمدباقر بهبودی، تهران: المکتبة المرتضویة لإحیاء الآثار الجعفریة.

ج) انگلیسی

1. Aujoulat I, et al. Adolescent mothers Perspectives regarding their own psychosocial and health needs: A qualitative exploratory study in Belgium. *Patient Educ Counsel*; 2010, 81: 448-53.
2. Baker, R.R., & Bellis, M.A. Human sperm competition: ejaculate manipulation by female and a function for the female orgasm. *Animal Behaviour*, 1993, 46887-909 :.
3. Baring, A. & Cashford, J. The myth of the goddess: Evolution of an image. 1991, Penguin UK
4. Barrientos, J. E., & Paez, D. Psychosexual variables of sexual satisfaction in Chile. Journal of *Sex & Marital Therapy*, 2006, 32: 351-368.

5. Barlas, A. *"Believing women" in Islam: Unreading patriarchal interpretations of the Quran.* 2002, Austin, Tex: University of Texas Press.
6. Bean, F. D., Curtis, R. L., & Marcum, J. P.. Familism and marital satisfaction among Mexican Americans: The effects of family size, wife's labor force participation, and conjugal power. Journal of *Marriage and the Family*, 1977, 39(4), 759-767.
7. Brommer, JE., Merila, J., & Kokko, H. Reproductive timing and individual fitness. 2002, *Ecology Letters* 5, 802-810.
8. Byers, S. A., & Macneil, S. Further validation of the interpersonal exchange model of sexual satisfaction. Journal of *Sex and Marital Therapy*, 2006, 32, 53-69.
9. Chen, Y. Y. Womens status and depressive symptoms: A multilevel analysis. Journal of *social science and medicine*, 2004, 43(2), pp. 49 – 60.
10. Creel LC, Sass JV, Yinger NV. Client-Centered Quality: Clients' Perspectives and Barriers to Receiving Care. *New Perspectives on Quality of Care*; 2002, 2: 1-8.
11. Davidson, J. K., & Darling, C. A.. Self-perceived differences in the female orgasmic response. *Family Practice* Research Journal, 1989, 8(2), 75-84.
12. DeRose L, Ezeh A. Decision-making patterns and contraceptive use. Evidence from Uganda. *Population Res Policy Review*; 2010, 29(3): 423- 39.
13. Drew, J. The myth of female sexual dysfunction and its medicalization. *Sexualities, Evolution & Gender*, 2003, 5(2), 89-96.
14. Frug, MJ. A postmodern feminist legal manifesto (an unfinished draft) 1992, *Harvard Law Review*, v105.
15. Greenberg J, Brues C., Heffner D. *Exploring the dimension of human sexuality*. 2002, Boston: Janes & Bartlet.
16. Hayes RD & et al. Fairley CK. Risk factors for female sexual dysfunction in the general population: exploring factors associated with low sexual function and sexual distress. Journal of *Sexual Medicine*; 2008, 5(7): 1681-93.
17. Jianjun Ji, Andrea M. Norling. Sexual Satisfaction of Married Urban Chinese. Journal of *Developing Societies*, 2004, vol. 20, 1-2: pp. 21-38., First Published Jun 1.
18. Kalantarkosheh, S. M., & Naeimi, R. (2018). The Impact of Family Structure and Function on Marital Satisfaction. *Journal of Research in Psychological Health*, 12(2), 137-149.
19. Kirkpatrick C. S. Sex Roles and Sexual Satisfaction in Women. *Psychology of Women Quarterly*, 1980, 4, 4: 444-459, First Published Jun 1.
20. Levine SB. Reexploring the concept of sexual desire. Journal of *Sex & Marital Therapy*. 2002; 28(1): 39-51.
21. Litzinger S, Gordon KC. Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *J Sex Mar Therap*; 2005, 31: 409-424. 14.
22. Lottes IL. Sexual rights: meanings, controversies, and sexual health promotion. *J Sex Res*; 2013, 50(3-4): 367-91.
23. Malery khah Langeroudi Z, Rahimi movaghar A, Delbarpour Ahmadi S, Esmaeili M. Barriers of condom use among female sex workers in Tehran, a qualitative study. *sjsph*. 2014; 12 (2): 23-34.
24. Masters, W. H, & Johnson V. E. *Human Sexual Response*. Boston: Little, Brown, 1966. Print.
25. McCrae, R. R., & et al Age differences in personality across the adult life span: Parallels in five cultures. *Developmental Psychology*, 1999, 35, 466-477.

26. Obaid T.A. Fifteen years after the International Conference on Population and Development: What have we achieved and how do we move forward? *Int J Gynaecol Obstet* Aug;2009, 106(2): 102-5.
27. Kalantarkosheh M., Naeimi E. The Experience of Sexual Problems in Women Seeking Divorce and Women Satisfied with their Marriage: A Qualitative Study. *J Qual Res Health Sci*. 2018; 7 (1): 35-47.
28. Foroutan S.K, jadid milani M. The Prevalence of Sexual Dysfunction among Divorce Requested. *Daneshvar Medicine*. 2009; 16 (78): 39-44.
29. Paul, L., Foss, MA. & Baenninger, M.. Double standards for sexual jealousy: Manipulative morality or a reflection of evolved sex differences? *Human Nature*, 1996, 7, 291-321.
30. Pines, AM., & Friedman, A.. Gender differences in romantic jealousy. The Journal of *Social Psychology*, 1998, 138, 54-71.
31. Rahnavardi M, Shayan A, Rezaie Chamani S, Heydarifard S, Rahebi M. The Impact of Infertility on Sexual Violence in Women Referring to AL-Zahra Infertility Center in Rasht. *JHC*. 2019; 21 (1): 44-52.
32. Razavizadeh, N., Peikani, T. A Review of Social Studies on Family Planning and Decline of Fertility Rate in Iran. *Culture Strategy Quarterly*, 2015; 8(30): 35-65.
33. Razeghi Nasrabad, H., Abbasi Shavazi, ., Hosseini Chavoshi. Phenomenology of the timing of first birth among women in Tehranwomen. *Women's Strategic Studies*, 2014; 16(63 (spring 2014): 57-95.
34. Scott, Aj. The cultural economy: Geography and the creative field. *Culture, Media, and Society*, 1999a, 21: 807-17.
35. Seifi Gh. Patient's Autonomy and Infertilization. *J Reprod Infertil*. 2010;11(4): 295-303.
36. Singh K., Bloom Sh., Ongtsui A.. Husbands reproductive health knowledge, attitude and behaviour in Uttar Pradesh, India. *Stu Fam Plann*. 1998;21(3): 633-11.
37. Tavakol Z., M. Sc., Mirmolaei S. T., The survey of sexual function relationship with sexual satisfaction in referred to Tehran South City health centers. *Avicenna J Nurs Midwifery care*. 2011; 19 (2): 50-60
38. Talayizadeh, F., Bakhtiyarpour, S.. The relationship between marital satisfaction and sexual satisfaction with couple mental health. *Thoughts and Behavior in Clinical Psychology*, 2016, 11(40), 37-46.
39. Tolman D. L, Diamond L. M. Desegregating sexuality research: Cultural and biological perspective on gender and desire. 2001, *Annual Review of sex research*.
40. Wagner, W. E. Females receive a life-span benefit from male ejaculates in a field cricket. *Evolution*, 2001, 55: 994-1001.
41. Zeghi Nasrabad, M. Kazem, Abbasi Shavazi, M. Jalal, & Hosseini Chavoshi, M. (2014). Fertility Transition in Iran: New Evidence from Fars Province, 1979-2011.*Population Research and Policy Review*, 33(6), 761-792.
42. Lindhal, L. K. M., Malik, N. M., Kaczynski, K., & Simons, J. S.. Couple Power Dynamics, Systemic Family Functioning, and Child Adjustment: A Test of a Mediational Model in a Multiethnic Sample. *Development and Psychopathology*, 2004, N 16, 609-630.
43. Boucher J , , "Male Power and Contract Theory: Hobbes and Locke in Carole Pateman's", Canadian Journal of Political Science, *The Sexual Contract, University of Winnipeg pg.*2003, 23
44. Mottiar, Z & Quinn, D, (2003).Couple *dynamics in household tourism decision making: Women as the gatekeepers?*School of Hospitality Management and Tourism, published by sage,
45. https: //www. leader. ir/fa/book